

דיני תשעה באב שחל במוצאי שבת - תשפ"ה

ערב תשעה באב שחל בשבת

א. יש להיזהר שלא יאמר בשבת שאוכל ושותה כדי להקל על הצום דנראה כמכין משבת לחול (עיי' מ"ב סי' ר"צ סק"ד וש"ס פכ"ח סעי' ז), ובמיוחד יש על ההורים להיזהר שלא יאמרו כדרכם לבני הבית לאכול ולשתות כדי שיוכלו לצום.

ב. אין לטייל בערב תשעה באב אחר חצות אפילו בשבת (עיי' רמ"א סי' תקנ"ג ס"ב ובשעה"ת שם סק"ב).

ג. הרוצה ליטול כדורים (קלי צום) להקלת הצום יערבם במאכל או משקה ואז מותר לקחתם בשבת, ועדיף לערבם כבר מערב שבת (מבית לוי בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל).

ד. אין אומרים פרקי אבות אפילו בערב ת"ב שחל בשבת שהוא כלימוד תורה ואחר חצות נהגו שלא ללמוד כי אם בדברים המותרים בת"ב (רמ"א שם ומ"ב סק"ט), ומ"מ הלומד בשבת אחר חצות לא הפסיד שכרו, ויש להקל בערב ת"ב שחל בשבת כדעת המתירים ללמוד בערב ת"ב (מ"ב שם סק"ט), ובפרט שאין לבטל שיעורי תורה דרבים ואת סדרי לימודם הרגיל של בני הישיבות (שו"ת דברי יציב או"ח סי' רמ"א), ומרן החזו"א זצ"ל מיאן להקל בזה אפילו בשבת (עדות הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

סעודה המפסקת בערב ת"ב שחל בשבת

ה. ערב ת"ב שחל בשבת אוכל בשר ושותה יין בסעודה מפסקת ומעלה על שולחנו כסעודת שלמה בעת מלכותו (שו"ע סי' תקנ"ב ס"ט), ואפי' למי שבכל שבת אינו רגיל בכך בסעודה שלישית (שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' קי"ב א'), ויאכל עם בני ביתו ויברך בזמון (מ"ב שם סק"ג), ומ"מ ישב בדאבון נפש ולא יזמין אורחים וחברים לסעודה זו, וי"א שאם רגיל להזמין אורחים ונמנע בשבת זו הרי זו אבילות בפרהסיא (עיי' מ"ב שם).

ו. מותר לשיר זמירות שבת כרגיל בסעודה שלישית עד השקיעה (שו"ת אג"מ או"ח סי' קי"ב ושו"ת אור לציון ח"ג פכ"ח ס"ד), אך לא שירים אחרים (הוראת הגר"ש אויערבך זצ"ל לתלמידי הישיבה לשיר רק שירי שבת הרגילים עיי' הליכות שלמה פט"ו הערה 33).

ז. צריך להפסיק את הסעודה קודם שקיעת החמה (רמ"א סי' תקנ"ב ס"י ומ"ב סק"ד), אבל ברכת המזון יכול לומר אחר שקיעת החמה בלא כוס (הלכה למעשה).

ח. בין השמשות אסור באכילה ושתיה ורחיצה (חיי אדם קל"ו א' קצוש"ע קכ"ה א' ומטעם זה יש ליטול מים אחרונים קודם השקיעה), אבל אין יושבין ע"ג קרקע ואין חולצין נעליים ואין פושטין בגדי שבת עד צאת השבת (עיי' רמ"א סי' תקנ"ג ס"ו).

ליל תשעה באב שחל במוצאי שבת

ט. נוהגים שמיד בצאת השבת אומרים כולם אנשים ונשים "ברוך המבדיל בין קודש לחול" ופושטים בגדי שבת ולובשים בגדי חול וחולצים נעליים והולכים לבית הכנסת, ולכן מאחרים את זמן תפילת ערבית בכדי לאפשר לכולם להגיע בזמן לתחילת תפילת ערבית (עיי' רמ"א סי' תקנ"ג ס"ב ומ"ב שם סק"ו ושו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ע"ז א' וש"ס פכ"ח הע' קפ"ט).

י. מבדילין בתפילה ואומרים "אתה חוננתנו" כשאר מוצאי שבתות (רמ"א סי' תקנ"ט ס"א), ואם שכח להבדיל אי"צ לחזור ולהתפלל כיון שמבדיל על הכוס במוצאי ת"ב (שו"ע רצ"ד ס"ג), וכיון שלא עושים הבדלה על הכוס במוצאי שבת יש לכוין לצאת ידי חובת הבדלה דאורייתא בתפילה ולהשתדל מאוד שלא לשכוח להבדיל בתפילה (עיי' פמ"ג סי' רצ"ו סק"ז דשכח ולא הבדיל במוצ"ש מבדיל עד יום ד' הוא מדרבנן וא"כ בהבדלה במוצאי התענית על הכוס אין יוצאין ידי דאורייתא, וא"כ עליו לכוין בתפילה לצאת ידי דאורייתא).

יא. אחר התפילה קוראים מגילת איכה ואומרים קינות, ואומרים סדר קדושה אבל א"א "ויהי נועם" אלא מתחיל מ"ואתה קדוש", ואין אומרים ויתן לך (רמ"א סי' תקנ"ט ס"ב).

יב. מברכים ברכת "בורא מאורי האש" קודם קריאת איכה בבית הכנסת אבל אין מברכים על הבשמים (שו"ע סי' תקנ"ו ס"א) ואם שכח לברך על הנר יכול לברך כל הלילה (מ"ב שם סק"א).

יג. נשים יכולות לברך על הנר בבית לעצמם (עיי' ביאור"ל סוסי" רצ"ו דנשים אינם חייבות בברכת הנר, ולפי"ז כתב בש"ס פכ"ב הערה צ"ח שנכון הדבר שבלייל תשעה באב לא יברך האיש על הנר בביהכ"ס אלא יברך בביתו ויוציא את אשתו, אולם בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ע"ז כתב שאין לשנות מנהג ישראל שכולם שומעין ומברכין בבית הכנסת והנשים אם יברכו יברכו לעצמן, והגר"ח קניבסקי זצ"ל מביא מחמיו הגר"ש אלישיב זצ"ל שאשה יכולה לברך לעצמה שכי"ה בריטב"א פרק מקום שנהגו, עיי' קרא עלי מועד פ"ז הערות הגר"ח זצ"ל אות לא).

יד. נוהגים שלא לעשות מלאכה שיש בה שיהוי קצת כמו סידור הבית ורחיצת הכלים עד חצות היום שעה 12:46 (שו"ע סי' תקנ"ד סכ"ב), ולכן ישטוף כלי הסעודה של שבת למחרת יום ראשון אחר חצות היום, אבל את הטלית מותר לקפל במוצאי שבת (מבית לוי שם), וכן נוהגים שלא להכין צרכי סעודה למוצאי הצום אלא לאחר חצות היום (שעה"צ שם סקמ"ג).

דיני הבדלה לחולה, מעוברת ומניקה

טו. חולה הצריך לאכול בת"ב צריך להבדיל קודם שאוכל ומתחיל מברכת הגפן (שע"ת סי' תקנ"ו ולא יבדיל מיד במוצאי שבת אלא לפני שאוכל כה"ח סי' תקנ"ו סק"ט ועי' מ"ב סי' תקנ"ט סק"ז), ואולם י"א שחולה יאכל בלא הבדלה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל בדו"ד עם חמיו הגר"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות ח"א סי' נ"ז וטעמו כיון שלדעת החזו"א אין היום חמר מדינה ובת"ב א"א להבדיל על יין).

טז. חולה המבדיל יעשה הבדלה על מיץ ענבים ולא על יין (הוראת מרן הגר"א שטיינמן והגר"נ קרליץ זצ"ל), וי"א שכוין שאיסור שתיית יין בת"ב חמור מאוד, שיבדיל על **חמר מדינה** שהוא בירה או **מיץ תפוזים 100% טבעי** או מיץ אשכוליות 100% טבעי אבל לא על **קפה או תה** ולא על משקאות קלים כמו קולה (הוראת הגר"ש אלישיב זצ"ל ועי' שבט הלוי ח"ז סי' ע"ז ה' ואולם דעת **מרן החזו"א זצ"ל** שאין היום חמר מדינה כלל - ולכן הורו הפוסקים שיעשה הבדלה על מיץ ענבים - ודעת **מרן הגר"ז זצ"ל** שיעשה הבדלה על יין כיון שלדעתו איסור שתיית יין מעיקר הדין הוא רק בסעודה מפסקת ובת"ב האיסור רק ממנהג כמו בתשעת הימים).

יז. אשה חולה או מעוברת ומניקה באופן שפטורה מהתענית, תעשה הבדלה לעצמה ותשתה הכוס, **ולעת הצורך** כשאינה מסוגלת לשתות הכוס תאכל בלא הבדלה, **ובמוצאי ת"ב תשמע הבדלה מבעלה** (הוראת הגר"ש ואזנר זצ"ל מטעם ס"ס דשמא נשים פטורות מהבדלה, ושמא כשחל ת"ב במוצאי שבת אין חיוב הבדלה כלל כדעת הרמב"ן, עי' שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ע"ז, וכן היה דעת **מרן הגר"י קניבסקי זצ"ל דנשים אי"צ להבדיל** וכמ"ש בארחות רבינו ח"ב).

יח. יש מגדולי הפוסקים הסוברים שאשה חולה **יבדיל לה בעלה ויצא אף הוא ידי חובת הבדלה** ויוציא גם את בני ביתו ולא יצטרך לחזור ולהבדיל במוצאי התענית (עי' שע"ת סי' תקנ"ו סק"א ושו"ת שבה"ל ח"ח סי' קכ"א), והאשה תשתה (שו"ת שבה"ל שם), או אף יכולים לתת לקטן לשתות (שש"כ פ"ב אות א), **וזהו משום דס"ל דאף הבריאים מחויבים בהבדלה בת"ב אלא שלא יכולים להבדיל אבל אם מבדילים לחולה שפיר יוצאים ידי חובה אף הם ובני ביתם הבריאים, ולדבריהם נראה שיש אף עדיפות לבעל להבדיל ולהוציא את כל בני ביתו כיון שהבדלה דאורייתא היא רק ביום א', וא"כ אם יכול להבדיל על הכוס ולצאת בזה ידי דאורייתא עדיף טפי, אלא שא"כ שאפשר בת"ב לצאת ידי דאורייתא בהבדלה על הכוס כשבריא מבדיל לחולה כמו שתקנו חכמים בכל מוצ"ש, היה על כל יהודי ירא ושלם לחזור אחר חולה כדי להוציא אותו ידי הבדלה ולצאת בכך ידי הבדלה דאורייתא, וע"כ שבת"ב שחל במוצאי שבת שאין הבדלה על הכוס לבריאים אלא מבדילין על הכוס במוצאי התענית** לא תקנו חכמים לצאת ידי חובת הבדלה דאורייתא על הכוס אלא יוצאין ידי חובת הבדלה דאורייתא בתפילה וחובת הבדלה דרבנן על הכוס במוצאי התענית, **ועל כן על כל אחד לכיון לצאת ידי הבדלה דאורייתא בהבדלה בתפילה ולא לשכוח להבדיל בתפילה וכמבואר באות י.**

יט. קטנים אוכלים בת"ב בלא הבדלה, ומ"מ ישמעו הבדלה במוצאי הצום (ארחות רבינו ח"ב עמ' קמ"ה בשם מרן הסטייפלר זצ"ל ושו"ת שבט הלוי שם ח"י סי' קמ"ז ב' ומועדים וזמנים ח"ז רנ"ה, וטעמם שלא שייך חינוך לדבר שכשיגדל לא יעשה אותו בכלל, וכן מטעם דלמא אתי למיסרד, ואולם מו"ר הגר"א שטיינמן זצ"ל הורה לבניו כשהיו קטנים לעשות הבדלה).

כ. מי שצריך לשתות מים בלבד בת"ב אי"צ להבדיל (שו"ת שבט הלוי ח"ח סוס"י קכ"ט).

כא. חולה האוכל בליל ת"ב החל במוצאי שבת פטור מסעודת מלוה מלכה (תורת היולדת פמ"ח י').

דיני תשעה באב

אכילה ושתיה

כב. הכל חייבים בתענית אפילו מעוברת ומניקות (שו"ע סי' תקנ"ד ס"ה), ואמנם מעוברת שחלושה וחשה בגופה אינה צריכה לצום (ערוה"ש שם ס"ז).

כג. חולה שאין בו סכנה דהיינו שהוא **חלוש וחש בגופו** אין צריך לצום כלל ואף לא צריך לאכול בשיעורים שבמקום חולי לא גזרו רבנן (שו"ע שם ס"ו ומ"ב שם סק"א), ואמנם מי שאינו חולה אבל מ"מ על פי הוראת הרופאים צריך לשתות או לאכול כדי שלא יחלה 'להקדים רפואה למכה' כמו מי שלוקח תרופות לדילול הדם וצריך גם לשתות שלא יקרוש הדם יאכל פחות פחות מכשיעור (עי' ביאור"ל שם ושו"ת שבט הלוי ח"ד סי' נ"ו והגר"מ קליין שליט"א בספרו ויקהל משה ח"ב עמ' שע"ה).

כד. מינקת שהתינוק ניזון רק ממנה ובפרט אם ניסו לתת לתינוק מטרנה בעבר ולא אכל מותר לה לאכול ולשתות (הוראת הגר"נ קרליץ זצ"ל כפי הוראת מרן החזו"א זצ"ל), אבל אם ניסו לתת לו מטרנה בעבר ואכל יש לתת לו מטרנה וצריכה לצום.

כה. יולדת תוך ל' ללידתה בדורותינו החלושים אינה צריכה להתענות כלל והרי היא כחולה שאין בה סכנה שלא גזרו חכמים (שו"ע ורמ"א שם ס"ו ובערוה"ש ס"ח שכתב **דבימינו חלילה להיולדת להתענות בת"ב תוך ל' יום**).

רחיצה

כו. רחיצה אסורה בת"ב **ואפי' להושיט אצבעו במים אסור** (שו"ע תקנ"ד ס"ז), ומ"מ אם נתלכלכו ידיו מותר לרחוץ לפי הצורך ולהעביר הלכלוך (שו"ע שם ס"ט), ואם אינם מתנקות במים לבד מותר לרחוץ אף בסבון (עי' מ"ב סק"ח שהזכיר בורית וביאור"ל שם), ובכל אופן לא יכוין לשם רחיצה (סידור יע"ץ).

כז. נוטל ידיו בבוקר שלוש פעמים עד **סוף קשרי אצבעותיו** (שו"ע שם ס"י), והנהגים ליטול ארבע פעמים יטלו גם בת"ב (הוראת מרן החזו"א), ולאחר שניגב ידיו מעבירן על עיניו ואם יש לכלוך בעיניו רוחץ ומעבירו ואינו חושש (שו"ע שם ס"א).

כח. מותר לרחוץ תינוקות שנתלכלכו אבל לא לעשות להם אמבטיה שאסור להושיט אצבעו במים (שו"ת מחזה אליהו ספ"ז).

כט. אסור לרחוץ השערות אפילו במעט מים (ערוה"ש תקנ"ד ס"ד), אבל מי שזקנו או פאותיו ארוכות יכול להרטיבם אם לא יגעו המים במקום חיבור השערות לגוף (שו"ת שבט הקהתי ח"א סי' קע"ו).

ל. מי שעשה צרכיו נוטל ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו (שו"ע תרי"ג ס"ג), ומי שנוהג ליטול ג"פ מותר גם בת"ב (מ"א שם סק"ה וכן התיר מרן החזו"א זצ"ל להגר"ח זצ"ל), וראוי לגעת במקום מכוסה בגוף קודם שיטול ידיו (מ"ב שם סק"ד), ואולם הנכנס לבית הכסא ולא עשה צרכיו לא יטול ידיו אלא אם אין דעתו מיושבת עליו להתפלל בלא שנטל ידיו (מ"ב שם סק"ה).

לא. אשה המבשלת אחר חצות וצריכה לרחוץ את המאכלים, או להדיח כלים אף דממילא רוחצת גם את ידיה מותר (מ"ב סי' תקנ"ד סק"ט ותקנ"ט ס"י), ואם אפשר תרחץ בצונן או שתשתמש בכפפות (עי' פמ"ג א"א שם סק"א ובכה"ח שם סק"י).

לב. חולה או קטן האוכלים פת נוטלים ידיהם לסעודה **כרגיל עד הפרק**, וכן יטלו מים אחרונים כדרכם (שש"כ פל"ט סעי' ל"א הערה כ"א), וכן **כהן העולה לדוכן** נוטל ידיו כדרכו עד הפרק (עי' מ"ב תרי"ג סק"ז).

לג. כלה בתוך שלושים יום לנישואיה מותרת לרחוץ פניה, וכן לסוך [להתאפר] כדי שלא תתגנה על בעלה (מ"ב שם סקכ"ט).

סיכה

לד. אסור לסוך בשמן או סבון אפילו מקצת גופו ובכלל זה נאסרה כל צורה של איפור בנשים (עי' שו"ע תרי"ד ס"א), אבל לצורך רפואה כגון **משחה או קרם על פצע**, או להעביר הזוהמה מותר (עי"פ ביאור"ל שם).

לה. אסור להשתמש בדאודורנט כדי למנוע זיעה שנחשב כסיכה (מרנן הגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ זצ"ל).

נעילת הסנדל

לו. אסור לנעול נעליים העשויים מעור, ואפי' רק מחופים בעור אסור (שו"ע תקנ"ד סט"ז), ואולם נעליים של גומי או בד מותרות אפילו שעשויות בצורת מנעל ממש (כן נוהגים בכל תפוצות ישראל), ויש מחמירים שלא לנעול נעלי גומי אלא הולכים בגרביים בלבד (שעה"ת שם ס"ק ט' וכן נהג מרן החזו"א ע"י דינים והנהגות פ"ט אות ט').

לז. מנהג העולם לחנך את הקטנים אפילו **שלא הגיעו לחינוך** שלא ללבוש נעלי עור (פוסקים).

לח. הנוגע בנעלי גומי חייב ליטול ידיו כנוגע במנעל של עור (בן איש חי שנה א' פרשת דברים).

לט. הקונה נעליים מיוחדות לת"ב יכול לחדשם בת"ב, ומ"מ ראוי שיחדשם קודם (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

מ. יולדת תוך ל' ללידתה מותרת לנעול סנדל מעור אם צריכה לכך ק"ו מיוה"כ (שו"ע תרי"ד ס"ג).

לימוד תורה

מא. אסור ללמוד תורה בת"ב שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב, ומותר ללמוד רק בדברים הרעים (שו"ע תקנ"ד ס"א וס"ג), ובכלל זה אגדות החורבן בפי הניזקין בגיטין (מ"ב שם סק"ג), וכן ללמוד **דיני אבילות** ובין המצרים (שלמי מועד פצ"א), וכן ללמוד מוסר כדי להתעורר בתשובה (הגר"ח שינברג זצ"ל ושונה מפרקי אבות שאסור שהוא הלכות מוסר).

מב. אפילו בדברים המותרים מותר ללמוד רק **פשוטן של דברים** אבל לישא וליתן בהלכה דרך **פלפול ועיון** אסור (מ"ב שם סק"ג), וי"א שמותר ללמוד דברים המותרים אף בעיון ובלבד שלא יסיח דעתו מן האבילות (מו"ר הגר"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל בשם מרן החזו"א זצ"ל שלימוד שאינו בעיון אינו לימוד), וכן מותר לומר **שיעור** בהלכות אבילות וללמוד **בחברותא** דברים הרעים (הגר"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל), ואמנם מי שנתחדש לו חידוש אסור לכותבו בת"ב (שעה"ת שם), ומ"מ אם יודע בעצמו שודאי ישכח עד הלילה יכול לציין מה שחידש בראשי דברים כדי לעורר הזיכרון ולהעתיקו אח"כ (שד"ח מערכת בין המצרים סי' ב' אות י').

מג. אסור אפילו להרהר בד"ת (שו"ע ס"ג), ואם עלה לו איזה הרהור בד"ת אינו מחויב להסירו מליבו (חכמת שלמה שם).

מד. י"א שאם אינו לומד בת"ב בדברים הרעים עובר על איסור חמור של **ביטול תורה** (מנוחה וקדושה שער התפילה ראשון סי' כ"ט וכן דעת מרנן הגר"ש אלישיב והגר"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל שהקפידו על ביטול תורה בזמן אבילותם), וי"א דבת"ב פטור מתלמוד תורה ורק שיש בידו **רשות** ללמוד דברים הרעים (מטה יהודה הביאו הכה"ח שם סק"י וכן שמעתי מהגר"ח קניבסקי זצ"ל שכיון שאין אדם לומד אלא במקום שליבו חפץ אין בזה עוון של ביטול תורה ואף קרא סיפורי צדיקים בזמן אבילות).

מה. יש שקוראים ספרים עצובים בת"ב כמו ספרים על השואה שמעוררים בכי ויש בהם מוסר ודברים המשברים את הלב, ואף יש מגדולי ישראל שהיו קוראים בספרים אלו בת"ב, אבל לקרות סתם סיפורי מעשיות אסור (שלמי מועד שם, ומו"ר הגר"ד פוברסקי שליט"א העביר לאביו מרן הגר"ד זצ"ל בתשעה באב את ספרה של אמי ע"ה "אמא בקשתך נתקבלה" על השואה ועבר על כל הספר ואמר שהוא ספר מוסר חי).

מו. אסור לומר **תהילים** בת"ב שהרי הוא כקורא בתורה, ומקילים לומר תהילים **אחר חצות** דרך בקשה (מ"ב סי' תקנ"ד סק"ז), ולצורך חולה מותר להגיד תהילים גם לפני חצות (מבית לוי), **ונשים מותרות באמירת תהילים בת"ב** שהרי פטורות מת"ת ואומרות אותו דרך תפילה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל בניחום אבלים אצל מחותנו הגר"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל על פטירת הרבנית ע"ה).

מנהגי האבילות בתשעה באב

מז. ליל ת"ב עד חצות היום יושבים על הארץ או על כסא נמוך הפחות מגובה ג' טפחים, ולא יושב ע"ג מיטה אלא רק ישכב או ישן (ע"פ שו"ע תקנ"ט ס"ג ומ"ב סק"י), ואי"צ למדוד בדיוק אלא העיקר שיצטער בשיבתו הנמוכה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל), וכן מותר לישב על המדרגות שעולים לארון הקודש אפי' הן גבוהות מקרקע ביהמ"ד דדינן כארץ.

מח. הנוסע באוטובוס יכול לשבת כרגיל (הגר"י זילברשטיין שליט"א בתורת היולדת בשם חמיו הגר"י אלישיב זצ"ל).

מט. יש אומרים שאין חיוב לקום בת"ב לת"ח או לזקן שעובר לפניו שהרי אבל אינו קם (גליון מהרש"א יור"ד סי' שע"ו בשם שו"ת שבו"י ח"א סי' כ"ו), וי"א שכיון שכולם אבלים בת"ב אינו דומה לאבל וחייבים לקום לת"ח או לזקן, ואמנם אבל היושב שבעה בת"ב אבילותו שונה ואי"צ לקום (שמעתי ממור"ר הגר"י זצ"ל שטיינמן זצ"ל).

נ. אסור לעשן בת"ב, ומי שמורגל בזה יש להקל אחר חצות בצנעא בתוך ביתו (מ"ב תקנ"ה סק"ח).

נא. אין להריח בשמים וטבק בת"ב (ע"י שו"ע תקנ"ט ס"ז ושעה"צ סי' תקנ"ו סק"א).

איסור שאילת שלום

נב. אסור לשאול בשלום חבירו בת"ב (שו"ע סי' תק"י ס"כ), ואפילו לומר **בוקר טוב** (מ"ב סקמ"א), ומי שאינו יודע הלכה זו ונותן שלום מותר לענות לו בשפה רפה ובכבוד ראש (שו"ע שם), ומוטב שיאמר לו שאסור היום בשאלת שלום (מ"ב סקמ"ב), ולעובד גוי מותר להגיד שלום ובוקר טוב שאינו אבל ואין בזה כלום.

נג. מותר לאחל מזל טוב לבעל שמחה כגון בשעת הברית שאין זה בגדר שאלת שלום אלא **ברכה**, וכן אבל היושב שבעה יכול לומר מז"ט (מור"ר הגר"י זצ"ל שטיינמן זצ"ל), וי"א שמותר אף בלחיצת יד (ישא יוסף ח"א סי' קי"ז בשם הגר"י אלישיב זצ"ל).

נד. אין עושים מי שבירך בקריאת התורה של שחרית ואין אומרים לגבאי **יישר כח**, ואולם במנחה עושים 'מי שבירך' ואומרים **יישר כח** (הגר"ש דבליצקי זצ"ל בס' ת"ב שחל בשבת עמ' קס"ג).

נה. ראוי להמנע מאמירת '**להתראות**' בת"ב אבל יכול לומר להתראות בבית המקדש (הליכות שלמה פט"ו הערה 30).

עשיית מלאכה בת"ב

נו. נוהגים שלא לעשות מלאכה ואפי' **מלאכה קלה** ושלא להתעסק במסחר מליל ת"ב עד חצות היום (שו"ע סי' תקנ"ד סכ"ב ומ"ב סקמ"ג), ומלאכה גמורה אסורה אפילו לאחר חצות ואינו רואה סימן ברכה מהמלאכה ומהמעות שהרוויח (שו"ע שם), ומי"מ העושות קייטנה לילדים קטנים ועוזרות לאמהות לצום בת"ב אינם בכלל זה (מור"ר הגר"י זצ"ל שטיינמן זצ"ל).

נז. המנהג שלא לעשות מלאכה הוא דוקא במלאכה שיש בה שיהוי קצת כמו סידור הבית ורחיצת כלים או תיקוני בית תיקוני בגד בתפירת כפתור וכדומה, אבל דבר קל שאין בו שיהוי כמו הדלקת נרות או קשירה מותר (רמ"א שם).

נח. אסור לפתוח חנות בת"ב אפי' ע"י עכו"ם עד חצות היום (ע"פ שו"ע שם), ואולם חנות מכולת לממכר לחם וחלב מותר לפתוח לצורך קטנים וסעודת מוצאי היום (הגר"י אלישיב זצ"ל).

נט. סידור המיטות והמצעים יעשו אחרי חצות (ערוה"ש שם סעי' כ"א).

מילה בת"ב

ס. כשיש ברית מילה בת"ב מלין אחר שגומרין הקינות אפילו קודם חצות (רמ"א סי' תקנ"ט ומ"ב שם סקכ"ח), ויש שממתינים ומלין אחר חצות (דעה ב' בשו"ע שם שמצוה זו עושין אותה ישראל בשמחה).

סא. בעלי הברית דהיינו אבי הבן ואמו והמוהל והסנדק, לובשים בגדי שבת לכבוד המילה (רמ"א שם ס"ח), אבל שאר הקרובים, וכן האשה המוליכה את התינוק (קוואטר) אסורים להחליף את הבגדים (הגר"ש דבליצקי זצ"ל).

סב. מותר לאבי הבן להניח תפילין ולהתעטף בטלית כשמלין קודם חצות, וכן מותר להתעטף בטלית למוהל והסנדק, וכן לשאר מקבלי הכיבודים כמו 'סנדק מעומד', ברכות, הקוואטר, וכיסא של אליהו (ע"י שו"ע סק"ב בשם הברכי יוסף ובתורת היולדת שכן נהג הגר"א בכל ת"ב להניח תפילין אחרי הקינות אפילו קודם חצות וע"י באוצר הבית ח"א עמ' ק"צ שכן נוהגים).

מוצאי ת"ב

סג. במוצאי ת"ב עושה הבדלה על היין ואינו מברך על הבשמים ועל הנר אפילו אם לא בירך על הנר במוצאי שבת, ואי"צ לתת לקטן לשתות את היין אלא ישתה את הכוס בעצמו (שו"ע סי' תקנ"ו ס"א ומ"ב סק"ג).

סד. מקדשים את הלבנה במוצאי ת"ב (ע"י רמ"א סי' תכ"ו ס"ב ומ"ב שם סקמ"א), ומה טוב לעשות הבדלה ולטעום דבר מה לפני שמקדשים את הלבנה דיש לקדש לבנה בשמחה - ומטעם זה צריך להיזהר שלא לקדש בלי נעליים או בנעלי בית (ע"י מ"ב שם), אבל הנועל נעליים מגומי או מבד יכול לקדש (הגר"י קמינצקי זצ"ל אמת לעקב ס"ב), ושרים 'טובים מאורות' ויוצאים במחול של שמחה כמו בכל קידוש לבנה דריקוד של מצוה הוא כעין סעודת מצוה (תשובות והנהגות ח"א סוסי"ר ר"ו).

סה. נוהגים שלא לאכול בשר ולשתות יין עד עשירי באב אחר חצות (רמ"א סי' תקנ"ח ס"א), מלבד בסעודות מצוה, וכן נוהגים שלא להתרחץ, להסתפר, ולכבס ולא ללבוש בגדים מכובסים עד עשירי באב אחר חצות (מ"ב סק"ג), וכן שלא לנגן ולשמוע כלי זמר (מ"ב סק"ב), ואמנם רחיצה בצונן, אכילת בשר לקטנים ונטילת צפרנים מותרים (שו"ת דברי יציב חלק הליקוטים סי' נ"א).